

Forfatter: Holberg, Ludvig

Titel: Udrag fra Seks komedier

Citation: Holberg, Ludvig: "Seks komedier", i Holberg, Ludvig: *Seks komedier*, udg. af Jens Kr. Andersen, Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, Borgen, 1994, s. 535.
Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-holberg14val-shoot-idm139796474615552/facsimile.pdf> (tilgået 19. april 2024)

Anvendt udgave: Seks komedier

- slyngel. – *artig*: beleven, velopdragen. – *Artighed*: kløgt, vid. – *sare* (...) *derom*: minde derom. – *mare*: se n.t.s. 218.
- 233 – *Latine Bogstav*: komisk forveksling af sprog og bogstav; lat. bogstaver har været enerådende i europæisk skriftkultur siden middelalderen; dog anvendtes «latinsk skrift» i ældre tid om den skrift (og det tryk), der ikke var gotisk (fraktur, «krøllede bogstaver») og dermed var usædvanlig(t). – *Drolen splide*: Fanden tage. – *faa skam paa din Mund*: komme til at bøde for, hvad du siger. – *caffared*: givet en hård medfart. – *seer ingen Personer an*: tager intet hensyn til personers stilling el. status. – *Stolden*: stalden.
- 234 *kaaget*: kigget. – *kaade (Mund)*: som taler utilbørligt. – *curiøsk for*: nysgerrig efter. – *Omgiaengelse*: omgang, regelmæssig kontakt.
- 235 *Idioter*: uvidende personer. – *Ordinarius Opponent*: lat.: ordinær, beskikket opponent ved en disputation, se n.t.s. 224. – *Merita*: lat.: fortjenester. – *Partes*: lat.: rolle, opgave. – *miseræ & hæsitanter absque methode*: lat.: elendig og nølende uden metode. – *Præstes*: se n.t.s. 224. – *distinguerede*: skelnede. – *inter rem & modum rei*: lat.: mellem tingen(s) væsen) og tingens måde (dvs. ydre egenskaber), en af de fundamentale begrebsforskelle i metafysikken (se n.t.s. 210). – *quid hoc est*: lat.: hvad er (betyder) det? – *antequam in arenam descendis*: lat.: inden du træder ned på kamppladsen. – *quæ brutæ*: lat.: hvilke stupiditeter. – *ignorere*: er uvidende om. – *distinctiones Cardinales*: lat.: de grundlæggende begrebsforskelle. – *publice*: lat.: offentligt. – *legge (...) paa Hiertet*: tage sig af. – *Ignorant*: uvidende person. – *merke*: indse. – *Et quidem plane (...) philosophia*: lat.: ja, en helt fremmed i filosofien. – *legge (...) fra sig*: benægte. – *Lod (...) noget gaac*: ljærte. – *confunderede*: sammenblandede, forvekslede. – *materiam cum forma*: lat.: stoffet med formen.
- 236 *Pœmie*: lat.: indledning. – *Lectissimi & Doctissimi Auditores*: lat.: velbelæste og højlærde tilhørere. – *Sætter mig Lectissimus for Doctissimus*: sætter «velbelæste» (tiltale til studenterne) for, inden «højlærde» (tiltale til professorerne). – *Prædicat*: betegnelse, benævnelse. – *en Depositum*: lat.: en rus, se n.t.s. 211; her bøjet i dativ på lat., fordi det er hensynslet i sætningen. – *sette min Besøgelse op*: udsætte mit besøg. – *Metaphysica, Logica*: se n.t.s. 210. – *Prioritet*: forret, forrang. – *Capitels Retten*: tamperretten, se n.t.s. 138.
- 237 *Serviteur Monsieur*: fr.: (hans) tjener, min herre, alm. hilsen.
- 238 *Jorden er rund*: Jordens rundhed var på komediens tid langt fra nogen ny eller «kættersk» opfattelse, men havde tværtimod været hævdet i så temmelig ubrudt tradition siden Aristoteles (4. årh. f.v.t.); dog har det nok været alm. hos almuen at sammenblende spørgsmålet om Jordens form med det mere penible spørgsmål om

verdensbillederne (se n.t.s. 238 nedenf.) – *flack*: flad. – *Pebling Søen*: P.S. lå uden for Kbh.s volde. – *aldrig*: slet ikke. – *Jorden løber (...) stille*: det moderne, kopernikanske verdensbillede, efter den ty.-po. astronom Kopernikus (1473–1543), der i sit værk om himmellegemernes bevægelse fra 1543 lancerede sit heliocentriske verdensbillede, hvori planeterne bevæger sig omkring solen (af gr.: Helios, sol), som er det hvilende midtpunkt. Denne opfattelse fortrængte langsomt det hidtidige, af kirken støttede, ptolemæiske (efter den gr. astronom Ptolemaios, 2. årh. e.v.t.), geocentriske verdensbillede (af gr.: ge, jord), iflg. hvilket solen og planeterne bevæger sig omkring den stationære jord. Når da. astronomer nølede med at slutte sig til den kopernikanske model, skyldtes det ikke mindst det indenlandske alternativ, de havde for øje i form af det tychoniske verdensbillede, efter Tycho Brahe (1546–1601), der var kommet frem til, at Jorden omkredsede af solen og månen (som hos Ptolemaios), og at solen omkredsede af de øvrige planeter (som hos Kopernikus). På komediens tid vaklede den astronomiske sagkundskab ved Kbh.s Universitet endnu mellem det kopernikanske og det tychoniske verdensbillede, jvf. Spang-Hanssen (se n.t.s. 224), s. 13–23. – *Ingen (...) meer derom*: se foreg. n. – *falde iblant*: falde omkring mellem hverandre. – *løbe*: sejle.

- 239 *velte sig om*: dreje sig, rotere. – *klipper ... Stjerner af*: E.M. fremsætter naturligvis denne fantastiske forklaring mod bedre vidende og for at gøre nar af Jesper. – *curiøst*: mærkeligt, ejendommeligt. – *Materie*: stof. – *Catolsk i Hovedet*: forstyrret, afsindig. – *hvor got Folk (...) efter*: gl. da. ordsprog, *Mau nr. 2236*.
- 240 *deponerede*: se n.t.s. 211. – *Blev (...) rejst*: dumpede (til studentereksamen, der på komediens tid afholdtes på universitetet, ikke på latinskolen (= gymnasiet)). – *conditionaliter*: lat.: betingelsesvis, dvs. de blev optaget på prøve. – *Imprimatur*: lat.: må trykkes; under den da. enevælde (1660–1849) eksisterede der censur på trykte publikationer; hvervet som statens censor, der skulle påse, at skriftet intet indeholdt i strid med sædelighed, religion og kongemagt, gik på tur mellem universitetets professorer; lod censor skriftet passere, gav han det påtegningen I. + sit navn; Per opfatter derfor «I.» som censors titel.
- 241 *Nomen*: lat.: navneord. – *Verbum*: lat.: udsagnsord. – *Cujus declinatio*: lat.: efter hvilken (navneords-)bøjning. – *Alle de Ord (...) Interjectio*: regel fra begyndergrammatikken (Donaten, se n.t.s. 214) vedr. ordklasserne; Pers »Principium« (lat.: princip) er en fejl for: participium (lat.: tillægs måde), og Conjugatio og Declinatio (lat.: betegnelser for hhv. udsagnsords og navneords bøjningsklasser) er ikke ordklasser, men Pers egne (irrelevante) tilføjelser. – *Nomen (...) In-*